

1.04 Strokovni članek

UDK 930.25:766(497.4Ptuj)"1916/2022"

Prejeto: 3. 5. 2023

Ureditev zbirke plakatov v Zgodovinskem arhivu na Ptuju

NATAŠA MAJERIČ KEKEC

univ. dipl. zgodovinarka, arhivska svetovalka
Zgodovinski arhiv na Ptuju, Vičava 5, SI-2250 Ptuj
e-pošta: natasa.majeric@arhiv-ptuj.si

Izvleček

Članek obravnava ureditev in digitalizacijo Zbirke plakatov Zgodovinskega arhiva na Ptuju. Velik del zbirke je bil prevzet ob nastanku arhiva v letu 1955 od Mestnega muzeja v Ptuju. Zbirka je bila prvič urejena in popisana leta 1980 ter nato dopolnjena v letih 2004 in 2021, ko je bila tudi digitalizirana zaradi lažje uporabe plakatov in varovanja teh pred poškodbami. Digitalizacija arhivskega gradiva je postala nepogrešljiv korak v ohranjanju zgodovinske dediščine in omogoča širši javnosti dostop do dragocenih virov. V članku so predstavljene koristi in izzivi v procesu digitalizacije ter njena izvedba. Poudarjena je tudi vloga digitalnih tehnologij pri ohranjanju zgodovine in spodbujanju raziskovanja ter izobraževanja v sodobnem digitalnem svetu.

Ključne besede:

plakat,
digitalizacija
gradiva,
Zgodovinski arhiv
na Ptuju

Abstract

EDITING OF THE COLLECTION OF POSTERS IN THE HISTORICAL ARCHIVES IN PTUJ

The article deals with the arrangement and digitisation of the Collection of posters from the Historical Archives in Ptuj. A large part of the collection was acquired from the City Museum in Ptuj when the archive was established in 1955. The collection was first arranged and described in 1980 and then accrued in 2004 and 2021, when it was also digitised to facilitate the use of posters and protect them from damage. The digitisation of archival material has become an indispensable step in the preservation of historical heritage and enables the general public to access valuable resources. The article discusses the benefits and challenges of the digitisation process and its implementation. It also emphasises the role of digital technologies in preserving history and promoting research and education in the modern digital world.

Key-words:

poster,
digitisation of
archival material,
Historical
Archives in Ptuj

Plakat¹ kot medij za najbolj raznoliko javnost

Plakati so se v Sloveniji pojavili vsaj že konec 18. stoletja, o čemer tudi priča najstarejši ohranjeni gledališki plakat iz leta 1798, ki vabi na veseloigro Gostilniški politik, in ga hrani Zgodovinski arhiv na Ptuju v Zbirki muzejskega društva Ptuj. Temeljni namen plakatov je bila potreba po sporočanju in komuniciranju, medtem ko je mesto njegovega komuniciranja bila ulica, javni prostor. Plakat nagovarja, vabi, usmerja, opozarja, predstavlja, prepričuje.² Ima pomembno družbeno vlogo in nosi odgovornost za sporočila, ki jih prinaša. Je medij komunikacije, ki želi doseči najširšo in najbolj raznoliko javnost, doseči vse mimoidoče. Je več kot le informacija, saj vpliva na javno mnenje, a hkrati je avtorsko oblikovan izdelek.³

Pri plakatu je danes bistven slikovni del, ki naredi sporočilo privlačno in hitro zapomljivo. Prvi plakati so bili oblikovno še skromni, večinoma zgolj tipografski in redko okrašeni z ilustracijami.⁴ Fotografije s konca 19. stoletja kažejo, da so bila v mestih plakatna mesta, odrejene lokacije, kjer so smeli plakate tudi obesiti (običajno so bili to stebri, table ali izpostavljeni zidovi stavb). Prvi plakati so predstavljali uradna oznanila, razglase, odloke državne in lokalnih oblasti, sledila so vabila na manifestacije in druge dogodke, veliko je bilo reklamnih sporočil, ki so vabila kupce po nakupih.⁵ Na razvoj plakatov so posredno vplivale ilustracije v periodičnem tisku in množična reprodukcija, ki je omogočila širjenje podob v široko dostopnih oblikah tiskanega gradiva.⁶

Predstavitev Zbirke plakatov

Osnova Zbirke plakatov predstavljajo plakati, ki jih je zbiral Muzejsko društvo na Ptuju in ki jih je ob nastanku Mestnega arhiva v Ptuju leta 1955 predal Pokrajinski muzej v Ptuju. V zbirki so tudi plakati, ki ne spadajo v to kategorijo, saj ne obveščajo, ne vabijo in ne razglašajo (npr. plakat Grbi slovenskih občin), vendar so bili glede na obliko uvrščeni v zbirko. Zbirka je bila prevzeta v neurejenem stanju, količina in časovni okvir nastanka plakatov sta bila ob prevzemu nedoločljiva, medtem ko je bila urejena in popisana v letu 1980, nato se je dopolnjevala in se še zmeraj dopolnjuje. Ob prvem urejanju je bilo popisanih 396 plakatov. Eden od prvih in najpogostejših načinov za dopolnjevanje zbirke je bilo izvzemanje plakatov iz fondov ob njihovem urejanju (medtem se je v arhivskem popisu osnovnega fonda navedlo, da je bil plakat izvzet in priključen zbirki). To izvzemanje in priključevanje sta se izvajali zaradi priročnosti hranjenja plakatov (tako so bili plakati poravnani in fizično primerno hranjeni – vendar se je ob urejanju spregledalo načelo prvotne ureditve in provenience, a je očitno prevladala skrb za njihovo fizično ohranitev kot upoštevanje načel, saj se s tem ni porušila interpretacija plakata). Večje skupine plakatov so tako bile izvzete iz fondov Glasbena šola Ptuj, Pokrajinski muzej Ptuj, Zgodovinski arhiv na Ptuju, Gledališče Ptuj, Planinsko društvo Ptuj, Zveza kulturnih organizacij Ptuj, zbirka Varia in Folklorno društvo Ptuj.

Ob prvem urejanju in popisovanju zbirke so bili oblikovani posamezni sklopi (serije) glede na podobno vsebino ali ustvarjalca (volilni plakati, politični plakati, plakati iz časa druge svetovne vojne, plakati gledaliških predstav, plaka-

¹ Plakat: <https://fran.si/> (dostop: 10. 4. 2023). Plakat (tudi lepak) je večji list, pola papirja z obvestilom, vabilom, razglasom, pritrjena na javnem prostoru (z dodanimi likovnimi prvinami).

² Požar: *Stoletje plakata*, str. 9–10.

³ *Enciklopedija Slovenije*, zv. 8, str. 369.

⁴ Požar: *Stoletje plakata*, str. 16.

⁵ *Enciklopedija Slovenije*, zv. 8, str. 369.

⁶ Požar: *Stoletje plakata*, str. 19.

ti glasbenih, kulturnih in športnih prireditvev, humanitarnih, okoljevarstvenih in drugih dnevo ali dogodkov ...). Plakati so bili vloženi v papirnat ovoj, ki so bili izdelani v arhivu, medtem ko so bili ovoj odloženi v kovinske predalnike.

Zbirka je po digitalizaciji in dopolnjevanju v letu 2021 dobila dokončno oblikovane serije plakatov: plakati iz obdobja druge svetovne vojne (264 plakatov), plakati sindikalnih prireditvev (92 plakatov), plakati kulturnih prireditvev (422 plakatov), plakati športnih prireditvev (24 plakatov), gledaliških predstav (110 plakatov), politični – volilni plakati (181 plakatov), turistično propagandni plakati (18 plakatov), plakati s humanitarno (26 plakatov) in ekološko vsebino (štirje plakati), plakati kurentovanja (31 plakatov) in plakati posameznih ustvarjalcev: Glasbene šole Ptuj (84 plakatov), Pokrajinskega muzeja Ptuj Ormož (119 plakatov), Folklornega društva Ptuj (28 plakatov), Planinskega društva Ptuj (19 plakatov), Galerije Drava (28 plakatov), Zveze socialistične mladine Ormož (10 plakatov) in plakati z različno vsebino, ki ne spadajo v nobeno izmed prej navedenih serij (103 plakati). Najstarejši plakat v zbirki je iz leta 1916, in sicer Razglas župana mesta Ptuj Josefa Orniga, s katerim mestna oblast poziva k podpisovanju četrtega vojnega posojila. Geografsko se plakati nanašajo predvsem na Štajersko (Ptuj, Ormož, Maribor z okolico in Celje), nekaj jih je iz drugih slovenskih krajev in nekaj iz tujine (Hrvaška, Avstrija ...). Zbirka se je ob urejanju v letu 2021 in nato še v letu 2023 dopolnila z novimi plakati, ki smo jih v arhiv prevzeli v zadnjih letih. Zbirka ima po zaključku popisovanja v marcu 2023 1.956 plakatov.

Najštevilčnejšo serijo plakatov predstavljajo plakati najrazličnejših kulturnih prireditvev in zajemajo obdobje od leta 1919 do danes. Serija vsebuje plakate razstav, prireditvev Zgodovinskega arhiva na Ptuj, razstav in prireditvev drugih kulturnih institucij, praznovanj občinskega praznika Mestne občine Ptuj, koncertov zasebne glasbene šole sv. Petra in Pavla na Ptuj, prireditvev društva izobražencev Viktorina Ptujkega, raznih koncertov, srečanj, praznovanj jubilejev institucij, krajev in dogodkov.

Druga po številu je serija plakatov iz obdobja druge svetovne vojne in zajema plakate med leti 1941 in 1945. V vojnem obdobju je na zasedenem ozemlju nastajal plakat z mobilizacijsko, s kolaboracionistično in proti osvobodilnemu boju usmerjeno sporočilnostjo, zajeti so tudi razni razglasi in odredbe okupacijske oblasti, vabila na kulturne in športne prireditve, žal so med njimi tudi objave na smrt obsojenih talcev. Propagan-

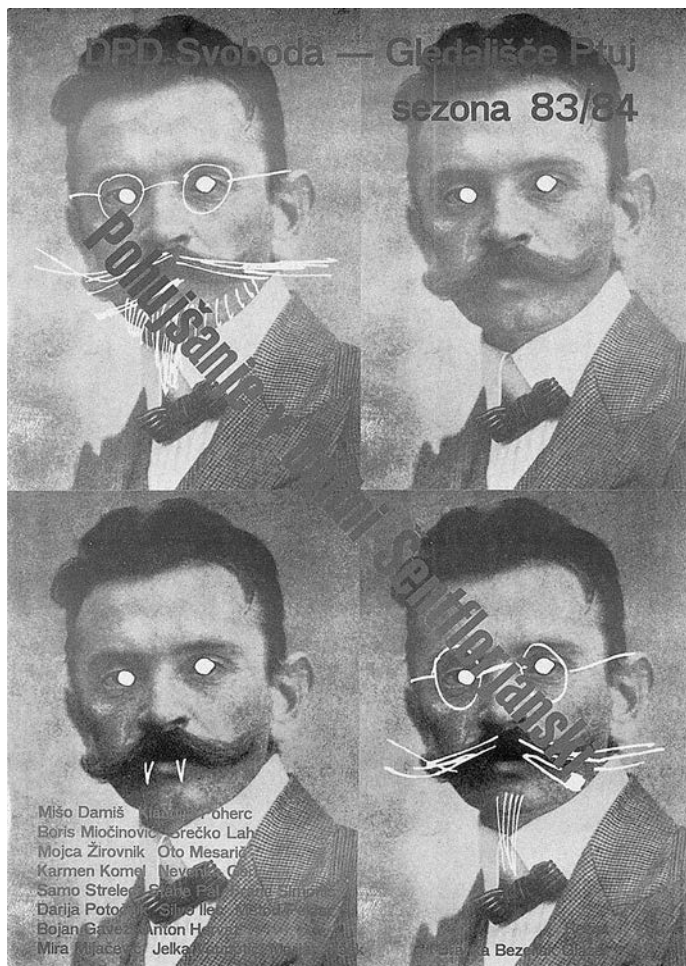

Najstarejši plakat v zbirki: Razglas župana mesta Ptuj Josefa Orniga za podpisovanje 4. vojnega posojila med 17. aprilom in 15. majem 1916 (Vir: SI_ZAP/0097, ovoj 64, št. 1161)

dni plakati okupatorja so uporabljali sporočilno vrednost simbolov s čim manj besedila (običajno le en stavek), ki je bilo populistično in čustveno, z nazornimi ilustracijami in barvnim tiskom. Nacistična propaganda je bila vizualno dodelana in vsebinsko načrtovana ter je vzbujala zanimanje. Iz prvega vojnega leta so predvsem razglasili in odredbe oblasti, v letu 1942 se razglasom pridružijo sezname ustreljenih talcev, v letu 1943 se pojavijo vabila na razne prireditve, precej propagandnih plakatov je brez letnice izdaje.

Med številčnejše serije plakatov spadajo tudi volilno politični plakati, katerih nastanek sega v leto 1947, medtem ko je glavšina plakatov iz osemdesetih let in vse do danes. Plakati so imeli namen obveščanja o kongresih, zborovanjih, manifestacijah, volitvah, o prvih demokratičnih volitvah v letu 1990, hranjeni so tudi plakati kandidatov na lokalnih in državnih volitvah, na katerih so običajno predstavljene fotografije kandidatov.

Tudi gledališki plakati so v zbirki plakatov ohranjeni v večjem številu in zajemajo plakate od leta 1951 do danes. V seriji so predvsem plakati gledaliških predstav Delavsko prosvetnega društva Svoboda Ptuj, ostali plakati so gostovanja drugih gledališč na Ptuju. Gledališki plakat govori o predstavi, njenih ustvarjalcih in tudi o avtorju plakata. Plakat skoraj vedno nastaja vzporedno s predstavo in je tako odsev ali odtis avtorskega branja gledališke igre oziroma režiserjeve vizije predstave, ki mora izpostaviti značilnosti gledališke umetnine. Je neke vrste okno, skozi katerega se vidi v predstavo in v nas (morda) budi željo, da bi stopili skozenj.⁷ Pri oblikovanju gledaliških plakatov amaterskih gledaliških skupin, med katere je spadala gledališka skupina Delavsko prosvetnega društva Svoboda Ptuj in kasneje Teatra III na Ptuju, seveda ni bilo denarja za najemanje znanih grafičnih oblikovalcev. Gledališki plakati so vse do osemdesetih let brez ilustracij, zgolj tipografski, z navedenimi podatki o sodelujočih pri predstavi, kje bo predstava potekala in kdaj. Dodani so še podatki, ali gre za krstno uprizoritev, premiero ali reprizo. Več umetniške domišljije si je dovolila - izrazila gledališka skupina Teater III (ki je delovala je v okviru Delavsko prosvetnega društva Svoboda Ptuj) in se je pri oblikovanju plakatov obrnila po pomoč k Ptujčanom, ljubiteljskim risarjem in oblikovalcem, včasih so izdelavo plakata prepustili domišljiji in umetniškemu ustvarjanju kar sodelujočim igralcem pri predstavi (predvsem so bili to srednješolci). Pla-

Plakat predstave DPD Svobode Gledališča Ptuj,
Ivan Cankar: *Pohujšanje v dolini Šentflorjanski*,
režija Branka Bezeljak
(Vir: SI_ZAP/0097, ov. 53, št. 924)

⁷ Bernik: *Slovenski gledališki plakat*, str. 4.

kati gledališke skupine Teater III so vzbujali v lokalnem okolju precej razburjenja in pozornosti.

Načini pridobivanja plakatov

Zbirka se je dopolnjevala nesistematično (priložnostna darila, izvzemanje iz drugih fondov), dokler nismo po letu 2005 navezali stika s Turistično informativnim centrom Ptuj, ki je plakate prireditelj prejemal od organizatorjev prireditev z namenom, da bi jih nalepili v svojih prostorih. Ta naveza je trajala dobrih deset let, ko se je zaključila, ker TIC Ptuj ni več prejemal in lepil plakatov v svojih prostorih. Čez nekaj časa smo navezali stik s Komunalnim podjetjem Ptuj, ki je zadolženo za lepljenje plakatov na javnih mestih. Ta praksa pridobivanja plakatov se je obdržala do danes. Podjetje shrani po en primer plakata, ki ga dobi od organizatorjev prireditev in dogodkov. Prezem plakatov se opravi enkrat do dvakrat na leto, medtem ko se mikro valorizacija nato opravi v arhivu (izbor prireditev, ki se arhivirajo). Zbirajo se plakati kulturnih, športnih, glasbenih prireditev, politični plakati ter plakati drugih pomembnih dogodkov na Ptuj in okolici. V času parlamentarnih in lokalnih volitev arhivistka prosi za pomoč pri zbiranju plakatov sorodnike in prijatelje iz sosednjih občin na področju Upravne enote Ptuj in Ormož, saj v posameznih občinah za lepljenje teh skrbijo člani strank kar sami in tega zanje ne opravi nobena služba. Plakati se po koncu volitev odstranijo s panojev, namenjenih lepljenju plakatov. Na ta način se ne zbere veliko plakatov.

Težave pri rokovanju s plakati

Ker se je pri rokovanju s plakati izkazalo, da je prvotna ureditev nepraktična in možnost poškodb na gradivu velika, je bila sprejeta odločitev za digitalizacijo celotne zbirke, s čimer sta se omogočili večja zaščita in bolj praktična oblika hranjenja plakatov. Ob tem sta se pojavila dva predloga za njihovo zaščito in lažjo uporabo, in sicer premestitev plakatov v nove trdnjše ovoje (iz trde lepenke) in njihova digitalizacija, kar se je tudi izvedlo v letu 2021.

Urejanje in popisovanje zbirke

Ob prvem urejanju v letu 1980 je vsak plakat dobil zaporedno številko, medtem ko so bili plakati podobne vsebine ali istega ustvarjalca združeni v ovoj. Plakati s podobno vsebino so bili ob naslednjih dopolnjevanjih zbirke uvrščeni v nove ovoje. Na ta način so se serije (ovoji) s podobno vsebino začele ponavljati.

Ob urejanju in dopolnjevanju zbirke v letu 2021 je bilo preverjenih vseh 1.160 plakatov (ali so oštevilčeni in ali so na pravem mestu v ovoj), istočasno je bil dopolnjen arhivski popis (naslovi plakatov iz obdobja okupacije so bili še v tujem jeziku in jih je bilo treba prevesti v slovenski jezik, pri drugih je bilo treba dopolniti, popraviti naslov). Plakati so imeli na hrbtni strani zaporedno številko in številko ovoja. Prvotna številka ovoja se ob preverjanju ni spreminjala, saj bi z njenim spreminjanjem podaljševali (mogoče po nepotrebnem?) urejanje gradiva. Iz zbirke so bili tudi izločeni multiplikati (ponekod je bilo tudi do deset izvodov) tako, da so se pustili plakati do leta 1945 v štirih izvodih, medtem ko so plakati po letu 1945 ohranjeni največ v treh izvodih. Zadnje dejanje novega preurejanja zbirke je bilo vlaganje ovojev (serij) v nove, trše ovoje, ki smo jih naredili v arhivu. Ker so ti ovoji iz trde lepenke, bi zamenjava vseh ovojev količinsko precej povečala obseg zbirke. Da bi se temu izognili, smo vložili v nov

trši ovoj več manjših ovojev (glede na število plakatov v posameznem ovoju). Posamezni ovoji so odloženi v predale v predalnikih, ki predstavljajo v popisu tehnično enoto.

Ob popisovanju v programu scopeArchiv so se oblikovale posamezne serije (glede na vsebino ali ustvarjalca gradiva). S tem načinom je možno pregledati zbirko na »hitro« v primerjavi s popisom po vrstnem redu. Seveda si lahko raziskovalec pri iskanju pomaga tudi s ključnimi besedami, saj vseh plakatov ni bilo mogoče razvrstiti po vsebini v posamezne serije.

Pri popisovanju posameznih plakatov v okviru posamezne serije ali podserije se je upošteval čas nastanka. Pri dopolnjevanju arhivskega popisa v programu scopeArchiv lahko popisno enoto – plakat priključimo k seriji glede na čas nastanka v okviru posamezne serije (slabost tega načina je preštevilčenju signatur, medtem ko je dobra stran serija, urejena glede na čas nastanka) ali plakat priključimo k seriji po vrstnem redu ne glede na čas nastanka (s tem se izognemo preštevilčenju, vendar nimamo več urejene serije po času nastanka).

Digitalizacija plakatov

Digitalizacija omogoča večje materialno varstvo in posledično boljše ohranjanje arhivskega gradiva. Fizični dokumenti so pri njihovi uporabi izpostavljeni tveganju poškodb, izginotju ali uničenju zaradi naravnih nesreč, obrabe ali človeške napake. Z ustrezno digitalno shrambo in varnostnimi kopijami je mogoče zagotoviti dolgoročno ohranjanje arhivskih dokumentov. Digitalizacija zahteva, da plakat fizično zajamemo ali skeniramo.

Prvi izziv pri digitalizaciji plakatov predstavlja predvsem njihova velikost. Plakati so običajno večjih dimenzij (vse do A0 oziroma B0), največji plakat v zbirki je na primer dimenzije 96*68 cm. Pri tem se lahko srečamo s težavami, kot so omejeni prostori za skeniranje ali prilagajanje velikosti plakata digitalnemu formatu. Ena od rešitev je uporaba visokokakovostnega optičnega bralnika, fotografiranje plakata z visokoresolucijsko kamero ali digitalizacija s ploskovnim optičnim bralnikom večjega formata (za dimenzije A0). V to kategorijo izzivov spadata tudi fizično stanje in občutljivost plakatov, kar posledično zahteva ta previdno ravnanje med postopkom digitalizacije.

Drugi izziv predstavlja ohranjanje kakovosti. Plakati pogosto vsebujejo podrobnosti, barve in teksturo, ki jih je treba ustrezno ohraniti pri digitalizaciji. Pomembno je, da uporabimo ustrezno opremo in nastavitve za zajemanje visoke ločljivosti in barvnih nians. Prav tako je treba uporabiti primerno programsko opremo za obdelavo slik, ki ohranja čim več podrobnosti.

Pri digitalizaciji plakatov predstavljata izziv tudi shranjevanje in upravljanje digitaliziranih plakatov. Digitalizirani plakati zavzemajo veliko prostora na trdem disku ali strežniku. Pomembno je, da uporabljamo učinkovite metode shranjevanja in organizacije ali specializiranih programov za upravljanje digitalnih zbirk, da bi bile digitalne kopije preprosto dostopne.

Ker Zgodovinski arhiv na Ptuju še nima sprejetih notranjih pravil, v katerih bi bilo natančno naveden postopek digitaliziranja arhivskega gradiva, smo za osnovo digitalizacije Zbirke plakatov uporabili Pravilnik o enotnih tehnoloških zahtevah.⁸

38. člen Pravilnika o enotnih tehnoloških zahtevah določa dejavnosti, ki jih je treba izvesti ob pretvorbi in zajemu dokumentarnega in arhivskega gradiva, izvirno nastalega v fizični obliki. Postopka pretvorbe in zajema dokumentarnega in arhivskega gradiva, izvirno nastalega v fizični ali analogni obliki (digitalizacija), vključujeta najmanj:

⁸ Pravilnik o enotnih tehnoloških zahtevah. V: *Uradni list RS*, št. 111/2020.

1. merila za izbiro gradiva ob upoštevanju velikosti gradiva, njegove ohranjenosti, količine in pogostosti uporabe;
2. pregled gradiva;
3. evidentiranje vseh enot dokumentarnega in arhivskega gradiva, ne glede na obliko ali nosilec zapisa, nastanek in druge tehnološke značilnosti;
4. pripravo gradiva, ki obsega:
  - a) zlaganje po vrstnem redu, oštevilčenje strani oziroma preverjanje številčenja,
  - b) čiščenje, odstranjevanje sponk, lepilnih trakov,
  - c) restavratorske posege (če so potrebni),
  - d) razvrščanje (vsebinsko, kronološko, po serijah),
  - e) pripravo tehničnih navodil za digitalizacijo (kontrolni seznam),
  - f) transkripcijo nečitljivega besedila (če je mogoča),
  - g) pripravo metapodatkov in podatkovnega ovitka;
5. pravilno pretvorbo ter zajem vsebine dokumentarnega in arhivskega gradiva v digitalno obliko, ki:
  - a) obsega vse ključne vsebinske podatke,
  - b) zajema ali ustvari vse potrebne metapodatke, vključno s podatki, ki zagotavljajo celovitost (neokrnjenost vsebine), avtentičnost (dokazljiva povezanost reprodukcij z vsebino izvirnega dokumentarnega in arhivskega gradiva in njegovim izvorom) in uporabnost gradiva (omogočanje popolne interpretacije podatkov kot smiselne informacije z možnostjo identifikacije enot gradiva), ter omogoči strogo nadzorovano in dokumentirano dodajanje teh podatkov,
  - c) obsega dodane vsebinske in tehnične metapodatke, ki so posebej in jasno ločeni, shranjeni in drugače označeni od izvirnih podatkov, ter vse pomembne opombe in podatke o postopku zajema in izvirnikih;
6. postopek digitalizacije, s katerim se zagotovijo:
  - a) digitalizati z najmanj 300 dpi,
  - b) digitalizati z najmanj 600 dpi za gradivo, ki je manjše od A6 (148 x 105 mm) ali ima velikost pisave enako ali manjšo od 5 pt,
  - c) digitalizati z najmanj 600 dpi za slikovno gradivo,
  - d) glede na vrsto digitalizacije barvna globina 8 bitov za sivinski digitalizat in barvna globina 24 bitov za barvni digitalizat,
  - e) formati digitalizatorov za dolgoročno e-hrambo, ki jih državni arhiv objavlja na svoji spletni strani,
  - f) digitalizati najmanj v ciljni resoluciji in ne ustvarjeni z interpolacijo,
  - g) digitalizati, ki se jim pri pretvorbi v formate za dolgoročno hrambo ne zmanjša resolucija;
7. samodejno ali ročno kontrolo pravilne digitalizacije za odpravo napak ali odstopanj;
8. evidentiranje digitaliziranega gradiva ter
9. hrambo zadostnega obsega dokumentacije, ki dokazuje, da uporabljena orodja, metode in postopki digitalizacije zagotavljajo zanesljiv zajem v digitalno obliko.

Za digitalizacijo Zbirke plakatov smo se odločili zaradi njihovega materialnega varstva in možnosti hitrejšega pregledovanja plakatov v Virtualni arhivski čitalnici. Ker arhiv nima digitalnega optičnega bralnika, primerne za digitalizacijo tako velikih formatov, kot so največji plakati, jih je bilo treba fotografirati. Postopek digitalizacije Zbirke plakatov smo opravili v lastni režiji z digitalnim aparatom Nikon D850, ki ima 45.7MP BSI CMOS senzor z možnostjo konverzije iz NEF-formata zapisa v TIFF-format.

Za uspešno fotografiranje je treba plakate najprej pripraviti. Plakat mora biti čim bolj raven in brez gub, saj te lahko vplivajo na kakovost posnetka. Plakate smo kar nekaj tednov ravnali z obtežitvijo. Za boljšo stabilnost je priporočljivo

*Zgodovinsko društvo v Ptuj vabi na Veliko kurentovanje 27. februarja na Ptuj
(Vir: SI_ZAP/0097, št. ovoja 33, št. plakata 482)*

uporabiti stativ za fotoaparat. Pri fotografiranju je pomembno doseči enakomerno in nevtrarno osvetlitev plakata. Idealno je uporabiti osvetlitev, ki preprečuje bleščanje in odseve, kar lahko dosežemo z uporabo luči pod kotom ali s polarizacijo filtrov. Natančno fokusiranje je ključno za pridobitev ostre slike.

Uporabiti je treba funkcijo ročnega ostrenja in preveriti, ali je plakat jasno viden na zaslonu ali iskalu fotoaparata. Ko je fotoaparat pravilno postavljen, izvedemo snemanje. Za najboljše rezultate je treba uporabiti čim nižjo ISO-vrednost, kar zmanjša digitalni šum.

Plakati prav zaradi velikosti pogosto utrpijo poškodbe, kot so zbledela barva, raztrganine ali umazanija. Pri digitalizaciji je mogoče te poškodbe odpraviti z uporabo računalniškega retuširanja in obnavljanja slik, vendar tega nismo naredili. Raztrganine smo popravili, jih zalepili s papirnatim lepilnim trakom, namenjenim lepljenju knjig in dokumentov (podjetja Neschen).

Obdelava slik, kot so korekcija osvetlitve, barvna prilagoditev, odpravljanje napak ali digitalna restavracija, je ključna za doseg visoke kakovosti digitaliziranih dokumentov.

Pri fotografiranju je bila uporabljena tri-točkovna osvetlitev za zagotavljanje idealnih svetilnih pogojev. Vsak posnetek je bilo treba naknadno obdelati, izvedena je bila izravnava beline in barvna korekcija s pomočjo tablice XRITE color checker, izvedeni so bili izravnava popačenja leč, izrez objekta (plakata) in popravek perspektive. Fotografije so hranjene v TIFF-formatu 400 dpi (pravilnik⁹ govori o najmanj 300 dpi), istočasno so bile izdelane tudi ogledne kopije v JPG-formatu zapisa 300 dpi. Ogledne kopije so bile dodane na SAJS-repozitorij in povezane z ustreznimi popisnimi enotami v programu scopeArchive. Posnetki so tudi javno objavljeni v Virtualni arhivski čitalnici.

Velikost digitalnih posnetkov oglednih kopij JPG-formata je 10,3 GB, medtem ko je velikost TIFF-formatov 62,4 GB. Zaradi visokih stroškov hranjenja TIFF-formatov na strežniških diskih smo se odločili te hraniti na zunanem disku, saj strežniško diskovno polje ni edini dejavnik omejevanja hrambe TIFF-formatov. Sem moramo prišteti še izdelavo inkrementalnih dnevnih, tedenskih in mesečnih varnostnih kopij, kar bi posledično pomenilo višanje stroškov tudi na segmentu varnostnega kopiranja. Oznaka datoteke se ujema s signaturo ustrezne popisne enote. Za

⁹ Pravilnik o enotnih tehnoloških zahtevah. V: Uradni list RS, št. 111/2020, 6. odstavek 38. člena.

uporabo vodnega žiga se nismo odločili, saj so digitalizati kompresirani in jih uporabniki težje uporabijo v komercialne namene. Vodne žige tako uporabljamo le pri digitaliziranju razglednic in fotografijah. Vendar bi lahko vodni žig uvedli v okviru virtualne arhivske čitalnice, pri čemer bi se vodni žig ustrezne arhivske institucije samodejno generiral glede na oznako v signaturi popisne enote. Digitalizacija (fotografiranje) zbirke se bo ob novih prevzemih nadaljevala.

Izzivi za naprej

Tako urejena zbirka je pregledna in zaščiten pred nadaljnjim morebitnim poškodovanjem zaradi prepogoste uporabe. Dopolnjevanje zbirke se nadaljuje na opisana načina.

Ker tudi v drugih fondih najdemo kar precej plakatov, bi bilo tudi te smiselno (če še niso) poravnati in fotografirati, da se bodo lažje uporabljali in zaščitili. Plakati, ki so v posameznih fondih, se iz fonda več ne izvzemajo in dodajajo v Zbirko plakatov, vendar jih zaradi materialnega varstva ločimo, vložimo v ovojo in odložimo v predalnik. Slabost takšne ureditve je, da je gradivo enega fonda ali zbirke na dveh lokacijah, vendar z dobrimi evidencami in s popisi lokacij tehničnih in popisnih enot v programu scopeArchiv, to uspešno rešujemo.

Če se ob urejanju posameznega fonda ali zbirke najde plakat, ki spada po načelu provenience k drugemu fondu, tak plakat izločimo iz tega prvotnega fonda in ga priključimo k fondu, h kateremu spada glede na ustvarjalca, ali v Zbirko plakatov.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

Zgodovinski arhiv na Ptuj

- SI_ZAP/0097, Zbirka plakatov.

LITERATURA

Bernik, Stane: *Slovenski gledališki plakat*. Ljubljana: Slovenski gledališki muzej, 2000.

Drozg, Tomaž: Ni nam vseeno, v kakšni družbi živimo. V: *Plaktivat, plakat, ki spreminja družbo* (ur. Zala Velkavrh). Ljubljana: Tam-tam inštitut, 2019.

Enciklopedija Slovenije, zv. 8. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994.

Požar, Cvetka: *Stoletje plakata. Plakat 20. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana: Muzej za arhitekturo in oblikovanje, 2015.

ZAKONODAJA

Pravilnik o enotnih tehnoloških zahtevah za zajem in hrambo gradiva v digitalni obliki. V: *Uradni list RS*, št. 118/2020.

INTERNETNI VIRI

Plakat: <https://fran.si/> (dostop: 10. 4. 2023).

SUMMARY

EDITING OF THE COLLECTION OF POSTERS IN THE HISTORICAL ARCHIVES IN PTUJ

The Collection of posters of the Historical Archives in Ptuj includes various posters from the period from 1916 until 2022. There is a need for stronger material protection and, consequently, additional safeguarding when using the posters because some of them are made of thin paper and many of them are also large in format. The main purpose is to protect them from accidental damage when they are taken out and returned to the technical units (folders). This is most easily and effectively achieved by digitising the material. When arranging the collection, it was first necessary to review the posters, add or correct the titles, photograph the posters, insert the posters into new folders made of harder cardboard, and finally describe them in the scopeArchiv programme. Also, the collection was accrued with new posters acquired in the last decade and a half. In the scopeArchiv programme, it is possible to view a preview copy of an individual poster. We managed to protect sensitive archival material from further accidental damage through digitisation. The digitisation of archival material plays an important role in the preservation of history and enables the general public to access valuable resources. With proper planning, implementation, and adherence to the rules, it is possible to achieve high-quality digital copies of archival material, which are essential for promoting research, education, and the preservation of historical heritage in the digital age. A suitable approach to digitisation can help us connect the past to the present and provide more people with a deeper grasp of our history. Additionally, digitisation facilitates the sharing and exchange of knowledge. Digital archival material can be easily shared using online platforms, social networks or specialized archival portals. This promotes teamwork among researchers, teachers, students, and the general public and enables a richer and more connected exchange of knowledge.